

Ανάλυση

στα γεγονότα

Το κόστος της πολιτικής διαφθοράς

Του ΠΑΝΟΥ ΚΑΖΑΚΟΥ
Καθηγητή
στο Παν/μιο
Αθηνών

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ μας, λέγεται, μένει αδιάφορη μπροστά στα συμπτώματα πολιτικής διαφθοράς μεγάλης κλίμακας, που εκδηλώθηκαν τα τελευταία χρόνια. Αυτό θα μπορούσε να μεταφραστεί και ως εξής: ότι τελικά ο καθένας θα έκανε το ίδιο - αν του δινόταν η ευκαιρία. Στην αντίληψη αυτή οι πρωταγωνιστές του δράματος που ζούμε δεν αποτελούν παρά ενσάρκωση του «αναπτυξιακού ονείρου» του νεοέλληνα για μεγιστοποίηση του εισοδήματος χωρίς συμβατικούς περιορισμούς, ηθικές αναστολές ή αντικειμενικούς μηχανισμούς ελέγχου (π.χ. ανταγωνισμό). Για να καταφύγουμε στην ορολογία του Ernst Bloch: *Μετρά μόνο το «έχειν».*

Τα προηγούμενα δεν είναι βέβαια χωρίς αντίκρισμα. Εν μέρει όμως. Οι κοινωνικές αντιδράσεις σε διάφορα συμβάντα απορρέουν αναμφίβολα και από τις αντιλήψεις της κοινωνίας για τους στόχους της ατομικής συμπεριφοράς ή, απλούστερα, από τις αξίες της. Είναι πιθανόν ότι ορισμένες τέτοιες αξίες προάγουν τη διαφθορά του κράτους. Η ανάλυση σε βάθος θα μπορούσε να δείξει σε ποιο σημείο η «κοινωνική» μετατρέπεται σε «κρατική» διαφθορά.

Όπως όλες οι μονοδιάστατες ερμηνείες έτσι και αυτή είναι στη μονομέρεια της προβληματικής. Κατ' αρχήν υπάρχουν αξίες που αντιστρατεύονται τη διαφθορά. Εκτός τούτου πρέπει να δούμε καθαρά ότι η πολιτική διαφθορά, όπως κάθε κοινωνικό φαινόμενο, οφείλεται σ' ένα σύνθετο πλέγμα παραγόντων. Από αυτούς ξε-

χωρίζω σήμερα τον παράγοντα *πληροφόρηση για τις συνέπειές της*, χωρίς όμως να παραβλέπω άλλους, π.χ. τους «κανόνες του παιχνιδιού», που επιβάλλουν ή δεν επιβάλλουν σταθερές και γενικές υποχρεώσεις, την ανυπαρξία μηχανισμών συμμόρφωσης, τις μεθόδους ρύθμισης της οικονομίας από το κράτος.

ΕΙΜΑΙ ΤΗΣ γνώμης ότι η πληροφόρηση είναι κρίσιμη, γιατί, τελικά, από αυτή εξαρτάται η ενεργοποίηση αξιών, που διαφορετικά λανθάνουν. Σε άλλη διατύπωση: η σημερινή πολιτική και διοικητική διαφθορά συναντά μειωμένες αντιστάσεις, γιατί αναπτύσσεται σ' ένα γνωστικό νεφέλωμα που καλύπτει τα

πάντα. Ποιος έχει σαφή εικόνα των συνεπειών της και του κόστους της;

Και το κόστος είναι μεγάλο. Παρά τις δυσκολίες, υπολογισμοί (κατά προσέγγιση) που δείχνουν κατά τρόπο άμεσο και προσιτό την πιθανή κλίμακα του κόστους της πολιτικής διαφθοράς μπορούν να γίνουν και έχουν ήδη γίνει. Σύμφωνα με στοιχεία που κατατέθηκαν στη Βουλή (7.6. 1988) πριν από το πρόσφατο σκάνδαλο της Τράπεζας Κρήτης, οι 42 σημαντικότερες περιπτώσεις πολιτικής διαφθοράς των τελευταίων χρόνων πρέπει να κόστισαν περίπου 480 δισ. δρχ. Πάνω από 200 δισ. συνδέονται με τις αγορές όπλων.

Μια άλλη μέθοδος θα ήταν να θεωρηθεί ότι ένα ποσοστό των δαπανών για δημόσιες προμήθειες είναι στοιχείο του κόστους που προκαλεί η πολιτική και διοικητική διαφθορά.

Όλα αυτά είναι βέβαια προσεγγίσεις που δείχνουν την κλίμακα του προβλήματος, της σπατάλης που γίνεται. Δεν εμπεριέχουν υπολογισμούς για όλες τις κατηγορίες πολιτικής διαφθοράς και στηρίζονται στις περιπτώσεις πολιτικής διαφθοράς μεγάλης κλίμακας - αυτής δηλαδή που πραγματικά «φαίνεται». Η μικρής και μεσαίας κλίμακας περιπτώσεις μένουν αθέατες. Όμως το άθροισμα των μικρών, από οικονομική άποψη, μπορεί να βαραίνει το ίδιο, αν όχι περισσότερο. Τα μεγάλα σκάνδαλα είναι η κορυφή του παγόβουνου. Και ακόμη: η μεγάλη και η μικρή κλίμακα πηγαίνουν μαζί. Η μικρή έχει ως πρότυπο ή άλλοθι τη μεγάλη, το περίφημο «παράδειγμα», η μεγάλη χρειάζεται τη μικρή.

ΑΛΛΑ ΟΠΩΣ σημειώσαμε σημασία έχει να συστηματοποιηθούν οι συνέπειες και να κατανοηθούν οι μηχανισμοί διά μέσου των οποίων το κόστος αυτό περνά στην κοινωνία. Στη συνέχεια θα μας απασχολήσουν

- η επιβάρυνση των τιμών,
- η φυγή εισοδημάτων που είναι προϊόν διαφθοράς,
- οι απώλειες παραγωγής και απασχόλησης,
- η αναποτελεσματικότητα της κρατικής δράσης και, φυσικά,
- η αποδυνάμωση των μέσων άσκησης δημοκρατικής πολιτικής.

Η αύξηση των τιμών είναι ίσως η εμφανέστερη συνέπεια. Όλες οι ενδείξεις πείθουν ότι οι δημόσιες προμήθειες «πληθωρίζονται» με τις διαμεσολαβήσεις πάσης φύσεως. Αυτό σημαίνει ότι με τα ίδια ποσά αγοράζονται μικρότερες τελικά ποσότητες ή ότι αυξάνονται τα χρέη! Τυπικό είναι πλέον το παράδειγμα των Μιράζ.

Η πολιτική διαφθορά τροφοδοτεί όμως επιπλέον και τη φυγή εισοδημάτων (συναλλάγματος) στο εξωτερικό. Όσοι αποκτούν εισοδήματα από δωροδοκίες, διαμεσολαβήσεις σε δημόσιες προμήθειες κ.λπ. είναι πιθανόν ότι επιθυμούν να τοποθετήσουν τουλάχιστον ένα μέρος τους σε ασφαλείς τόπους: Στο εξωτερικό. Πρόκειται για στοιχειωδώς «ορθολογική» συμπεριφορά των πλουτιζόντων με τις διαμεσολαβήσεις, που ακριβώς επειδή χρησιμοποιούν τις μεθόδους αυτές δεν αισθάνονται πολύ ασφαλές.

Με τη σειρά της, η φυγή των εισοδημάτων αυτών έχει κατά κάποιο τρόπο πολλαπλασιαστικές συνέπειες. Με τα μεγέθη που υποψιαζόμαστε δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ασήμαντο παράπτωμα. Μια απλή άσκηση είναι εδώ: χρήσιμη: Τα διαφεύγοντα στο εξωτερικό εισοδήματα σπάνια επιστρέφουν με τη μορφή εισοδημάτων από καταθέσεις. Αλλά αν δεχθούμε, από την

άλλη μεριά, ότι έγιναν δυνατά με εξωτερικό δανεισμό της χώρας, τότε κάποιοι οφείλουν, εν τέλει, να πληρώσουν τα τοκοχρεωλύσια. Από πού θα βρεθεί το συνάλλαγμα; Στο τέλος είναι οι μισθωτοί, και δη των μη κρατικών τομέων, που καλούνται κυρίως να πληρώσουν το λογαριασμό με την πολιτική λιτότητας.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ διαφθορά συνεπάγεται ακόμη απώλειες παραγωγής και απασχόλησης γιατί εκτρέπει πόρους που θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν την παραγωγή στο εξωτερικό και μειώνει τις δυνατότητες για μια αναπτυξιακή πολιτική, που θα χρησιμοποιούσε π.χ. τις δημόσιες προμήθειες για τη βελτίωση της παραγωγικής βάσης της χώρας, μέσω των λεγομένων offsets, δηλαδή των αντισταθμιστικών ωφελειών.

Έχει σωστά υποστηριχθεί ότι ορισμένοι τομείς κρατικών προμηθειών προσφέρονται ως μέσο για να παρακινηθούν ξένες επιχειρήσεις ν' αναλάβουν, μόνες ή σε συνεργασία με εγχώριες, παραγωγικές πρωτοβουλίες ή να διευκολύνουν εξαγωγές (offsets). Η ως τώρα εμπειρία δείχνει ότι τα διάφορα σχήματα αντισταθμιστικών ωφελειών που έχουν ως τώρα συμφωνηθεί δεν λειτουργήσαν (βλ. πάλι Μιράζ). Οι αιτίες είναι πολλές, αλλά εδώ ενδιαφέρει ο πιθανός ρόλος μας: Τα σχήματα αντισταθμιστικών ωφελειών προϋποθέτουν ολόκληρο «σύστημα υποδοχής» στο εσωτερικό. Αλλά πόση ενδιαφέρει πραγματικά αυτό; Τον ξένο πωλητή όχι. Ούτε βέβαια τον εγχώριο μεσολαβητή, που βρίσκεται στον πολιτικό μηχανισμό αποφάσεων ή αλλού. Γι' αυτόν, το πρόεχον είναι η «προμήθεια».

Η τελευταία παρατήρηση παραπέμπει απλά σε μια γενικότερη κατηγορία συνεπειών: *Η πολιτική διαφθορά συνεπάγεται αναποτελεσματικότητα στη διαχείριση της δημόσιας οικονομίας του τόπου.* Πανάνκριβη αναποτελεσματικότητα. Ποιος μπορεί ν' απαντήσει στο ερώτημα αν πίσω από μερικές μεγάλες επιλογές («μεγάλα έργα») δεν κρύβονται μάλλον προμήθειες μεσαζόντων παρά κάποια συγκεκριμένη ιεράρχηση οικονομικών αναγκών της χώρας; Είναι σημαντικότερη η ζεύξη του Ρίου - Αντιρρίου (για να πηγαίνουν τα εισαγόμενα προϊόντα γρηγορότερα στη Στερεά;) από την ίδρυση π.χ. και λειτουργία εθνικών βιβλιοθηκών αντάξιων του ονόματός τους, ώστε να μπορέσει η ανωτάτη παιδεία να ξεφύγει από τη μιζέρια των συγγραμμάτων κ.λπ.; Όπως έγραφε ο Gunnar Myrdal σ' ένα κλασικό έργο του για τη φτώχεια του κόσμου, «η διαφθορά εισάγει ένα στοιχείο παραλογισμού σε κάθε σχέδιο και στη διαδικασία πραγματοποίησής του».

ΤΕΛΟΣ η πολιτική διαφθορά προσφέρει (αν δεν υπάρξει σοβαρή κάθαρση) ένα «παράδειγμα» που δεν κάνει μεν αδύνατη τη διακυβέρνηση μιας χώρας (γιατί κάθε χώρα κυβερνάνται έτσι ή αλλιώς), επιβαρύνει όμως την άσκηση αποτελεσματικής πολιτικής με βάση τους δημοκρατικούς κανόνες του παιχνιδιού. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι οι διάφορες μορφές πολιτικής διαφθοράς είναι ταυτόχρονα και διαφορετικές μορφές κοινωνικής κλοπής, για τον απλό λόγο ότι οι «αμειβόμενοι» αποκτούν εισοδήματα, και άρα μερίδιο στην εθνική παραγωγή, χωρίς να συνεισφέρουν τίποτε σ' αυτή. Αντίθετα τη μειώνουν κιόλας. Οι υπηρεσίες που «προσφέρουν» είναι προδήλως χωρίς την παραμικρή αξία για την κοινωνία. Ποια κοινωνική ομάδα, έχοντας υπόψη το διαβρωτικό παράδειγμα κυβερνητικής διαφθοράς, θα δεχθεί να υποτάξει τη συμπεριφορά της σε κάποια έννοια «γενικού συμφέροντος»; Και αν οι πρωταγωνιστές του δράματος κάνουν επίδειξη οικειοποίησης πραγμάτων που δεν τους ανήκουν, πώς θα πείσουν άλλους να διεκδικούν εισοδήματα ανάλογα με τη συνεισφορά τους στην εθνική παραγωγή; Ποια είναι η συνεισφορά του κ. Λούβαρη και άλλων παρόμοιων συνοδοιπόρων στη ζωή, που έχουν πολυτελώς περιχαρακωθεί σε μερικά καλά προάστια της Αθήνας;

Οι τελευταίες παρατηρήσεις παραπέμπουν στο «πολιτικό κόστος». Με τον όρο αυτό εννοούμε εδώ την αποδυνάμωση βασικών μέσων άσκησης δημοκρατικής πολιτικής: του διαλόγου και της ελάχιστης συμφωνίας πάνω σε κεντρικά στοιχεία ενός «κοινού συμφέροντος».

Οι κυκλοφορίες το Φεβρουάριο

Ο μέσος όρος των κυκλοφοριών των απογευματινών εφημερίδων σε όλη την Ελλάδα, το Φεβρουάριο, ήταν ο εξής, σύμφωνα με ανακοίνωση του Πρακτορείου Εφημερίδων:

1. ΕΛΕΥΘ. ΤΥΠΟΣ 181.883
2. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ ... 114.874
3. ΕΘΝΟΣ 112.092
4. ΤΑ ΝΕΑ 105.214
5. ΑΥΡΙΑΝΗ 97.252
6. ΔΙΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ 79.558
7. ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ 57.336
8. Η ΠΡΩΤΗ 42.988
9. ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ 26.758
10. ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ 19.776
11. Η ΒΡΑΔΥΝΗ 16.164
12. ΕΣΤΙΑ 6.566
13. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΩΡΑ 1.177

άλλες μικρότερες οδοί οι οποίες βρίσκονταν εκεί κοντά.

Μέσα σε λίγες ώρες ασφαλοτοστρώθηκε το μισό Περιστερί! Οι κάτοικοι της περιοχής τοιμποιάζουν ο ένας τον άλλον, γιατί νόμιζαν ότι βρέθηκαν ξαφνικά σε διαφορετικό κόσμο. Χωρίς λακκούβες, χωρίς νέφος, χωρίς προβλήματα.

Τα όνειρα βέβαια κρατούν λίγο, γιατί οι δρόμοι σε μια βδομάδα θα χρειαστούν νέο στρώσιμο, καινούργια συνεργεία. Αυτό όμως δεν πρέπει ούτε σαν σκέψη να πέρασε από το μυαλό των υπευθύνων του υπουργείου Δημοσίων Έργων. Γι' αυτούς, το πρόβλημα ήταν ν' αντέξουν χτες οι δρόμοι, το βράος 20 Μερσεντές και των επιβατών τους. Γι' αύριο έχει... ο λαός.

Παλιά, πολύ παλιά η συνταγή. Και δοκιμασμένη. **Κ.Το.**

Θα «τριτώσει»

Απολογείται σήμερα, δηλ. την αποφάδα ημέρα της 21ης

Κάλπες και μοτοσυκλέττες

Άλλοι κάνουν συγκεντρώσεις - φιέστες, αλλά η Εναλλακτική Αντικαπιταλιστική Συσπείρωση βρήκε άλλο τρόπο για να προεκλογική καμπάνια: Παρέμβαση με μοτοσυκλέττες: Ίδου το κείμενο που μας έστειλαν:

«Σκάνδαλα... Μένιος... Λούβαρης... Πάμπερς... Το ΠΑΣΟΚ είναι ακόμα εδώ...»

Και η λιτότητα, το νέφος, η ανεργία, τα ΜΕΑ και οι ναίλον πολιτικοί με τα πλαστικά σημαίακια τους είναι εδώ... Και δεν μπορούν να φύγουν με τις φλυαρίες περί «κάθαρσης» και «εξυγίανσης»...

Η πολιτική των επαγγελματιών πολιτικών και των επίσημων κομμάτων απομακρύνεται από την κοινωνία, απωθεί τα κινήματα.

Να διαμαρτυρηθούμε για τη ρύπανση της πολιτικής.

Να αντισταθούμε στην πολιτική της ρύπανσης.

Να αναπτύξουμε τους κοινωνικούς αγώνες.

Απέναντι στις θορυβώδεις αναπαραστάσεις προκατακλυσμάτων μαχών, να θορυβήσουμε για όλα που δυσκολεύουν τη ζωή μας.

Το Σάββατο 22/4 στις 3 το μεσημέρι αρχίζουμε από το Πεδίο του Άρεως την προεκλογική μας παρέμβαση.

Απριλίου, στον ανακριτή για τις καταθέσεις του ΟΑΕ στην Τράπεζα Κρήτης, ο διοικητής της Κτηματικής Τράπεζας και πρώην πρόεδρος του ΟΑΕ (προβληματικές επιχειρήσεις) Γ. Ανωμερίτης. Δυο φορές ο σημερινός πρόεδρος του Συνδέσμου Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών θυμάται τη σημαδιακή αυτή ημερομηνία. Την πρώτη γιατί επί 21ης Απριλίου φυλακίστηκε ως

ΓΥΡΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΜΕ ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΤΕΣ. Όσοι πιστοί, φουλάρετε...

βομβιστής. Τη δεύτερη γιατί την 21η Απριλίου 1987 παραιτήθηκε από πρόεδρος του ΟΑΕ επειδή διαφώνησε με την πολιτική του τότε υπουργού Βιομηχανίας Γ. Πέτσου στο χώρο των προβληματικών επιχειρήσεων. Τα στοιχεία, αλλά και το αδίκημα (απιστία σε βαθμό πλημμελήματος) δείχνουν ότι το κακό δεν θα «τριτώσει» σήμερα για τον Γ. Ανωμερίτη. **Κ.Β.Τ.**

Φανατισμός και ερείπια

Ο φιλόσοφος Κώστας Αζέλός σε χθεσινή συνέντευξή του στο «Ράδιο - Παρατηρητής» της Θεσσαλονίκης μιλώντας για τη σημερινή κοινωνικοπολιτική κατάσταση στην Ελλάδα είπε:

«Ο πολιτικός φανατισμός που ανθεί στην Ελλάδα είναι ηδιάφευστη απόδειξη ότι η σχέση της πολιτικής θεωρίας και της πολιτικής πραγματικότητας είναι συντετριμμένη. Σ' αυτά τα ερείπια έχουμε να ζήσουμε πολλά χρόνια ιδιαίτερα στην Ελλάδα».

Ολίγον συνειρμικά θυμήθηκα το στίχο από την «Ερημη χώρα» του Ελιοτ: «Με τούτα τα συντρίμια θα σπηλώσω τα ερείπιά μου».

Δ.Κ.

Η άσημη πλατεία Αγίου Αντωνίου του Περιστερίου γνώρισε πανελλήνια δημοσιότητα χτες βράδυ χάρη στην τηλεόραση. Αλλά το όνομά της είχε, από μέρες, αρχίσει να γίνεται ευρύτερα γνωστό. Ακόμα ανεμίζονταν πανό στη λεωφόρο Κηφισιάς, στη Μεσογείων στη Βουλιαγμένης, που καλούσαν τον λαό (όχι του Περιστερίου βέβαια) να σπεύσει στη συγκέντρωση...

Πριν 30 χρόνια... σαν σήμερα ... Πριν 60 χρόνια

- Ο εξάιρετος γλωσσολόγος και δυναμικός αγωνιστής του δημοτικισμού **Μανόλης Τριανταφυλλίδης** πέθανε χτες σε ηλικίας 76 ετών. Επασχε από τη νόσο του Πάρκινσον.
- Στην Ουάσιγκτον ανακοινώθηκε ότι σε 6-8 χρόνια οι ΗΠΑ θα στείλουν άνθρωπο στη Σελήνη.
- Πληροφορίες από τη Βηρυτό, ότι επικείται φιλοσοβιετικό πραξικόπημα κατά του σάχη της Περσίας.

● Με απόλυτη τάξη διενεργούνται από το πρωί οι γερουσιαστικές εκλογές.

● Η Επιτροπή Αφρολισμού της Κοινωνίας των Εθνών συζητεί κατάργηση των χρμηκών όπλων. Η Γερμανία ζήτησε να απαγορευτεί και ο εναέριος πόλεμος.

● Απαρχή τουρισμού σημειώνεται στην Αθήνα χωρίς στη βελτίωση της καταστάσεως από ξενοδοχειακές απόψεις.